

Másolatok

Találgattak az emberek, hogyan került egy bálnacsontváz az esőerdő közepére az Osa-félszigeten, partra moshatta a víz, és megtalálták egymást a csontok a jaguár- és tapíringoványban, mások szkeleton illúzióját keltő begóniákról és filodendronokról beszéltek, fényért küzdő levelek és fafojtó indák egymásba fonódásáról, egyesek interaktív művészeti installációra gyanakodtak, a rejtett kamerák után kutatva a borsliánoknak estek, a többiek aláírásgyűjtésbe kezdtek, hogy a kiállítás végeztével ne szereljék szét az alkotást, mérlegeljék inkább az esetleges új kontextus nyújtotta lehetőségeket, egy óceánbiológus erdei bálnafajokról értekezett, némely változatoknak lábaik és szárnyaik is lehettek, ki tudja, mióta van itt, a kaucsuk- és kakaófák, szágópálmák között, talán hurrikánok és cunamik hordhatták ide, egy névtelen bejelentő a világítótorony őrét figyelte napokon keresztül, zsákokat cipelt a fövenyről a mangrove szövedékébe, de ő tagadta, mert látni vélte félálomban, ahogy liánok és broméliák levélrózsái engedték a gypszintre puhán a csontokat, mahagóni- és ébenfák koronafélénk lombjai szűrték át magukon a maradványokat, és amikor az utolsó csontszövet is elfelejtette, hányat dobban egy bálnaszív percenként, és ezzel egyidőben a tudósok kiszámították, hogy az artériáiban hány ember úszhatna zavartalanul, a csontok megadták maguk a moháknak, légygökereket kezdtek el növeszteni, mint az orchideák, senki sem szólt a múzeumról, ahol az elhullott állatok szíveit tartósítják, és megrendelésre másolatokat is készítenek.

Závada Péter

Egy alma határai

Nemrég úgy döntöttem, hogy csakis kifelé figyelek, nyugtalan kedélyem csillapodását reméltem tőle, ezért a környezet minél akkurátusabb és érzelmentesebb leírására törekedtem. Mindegy, mire, csak ne az elhatalmasodó pánikra koncentráljak. Nem gondoltam, hogy tartozna nekem bármivel is a természet, mely adósságát úgy volna hivatott törleszteni, hogy újabb és újabb

hasonlóságokat enged fölfedezni önmaga és saját belső tájképem között. Éreztem, amit látok, nem elmém vetíti elém, mint valamely fantáziaképet. Tudtam, ez körülöttem a meztelen valóság. A szék, az ágy, az asztal mozdulatlansága, a bútorok sima, közömbös felülete vagy az utcai kandeláberek makacs vonakodása megnyugtatót, megbízható visszahúzódnak nem fenyegetett váratlan meglepetésekkel. Ám ha csak egy pillanatra is hagytam, hogy figyelmem elbóklásszon, és mint a hullám tajtéka, önmagába visszaforduljon, a koszos habként fölkúszó pániktól rögtön erős szédülés és émelygés fogott el. Megtántorodtam hídon, bástyafokon, mint akit halántékon ütöttek egy súlyos, tompa tárggyal, és a fejsérülés hatására egyensúlyérzéke megzavarodott. Nyár elején még mindig a szimmetriában kerestem a választ. Nyugalommal töltöttek el a párhuzamos szakaszok, a fegyelmezett, egyenlő felosztások. Ébren nem mertem befelé tekinteni, jobbnak láttam inkább továbbra is a külső részletekre koncentrálni. Igyekeztem úgy alakítani, hogy gondolataimat az objektív belátások uralják, és ne önkényesen csapongó, homályos szimbólumok. Ha már a nyelvet mint közvetettséget nem tudom kiiktatni a megfigyelésből, legalább jelentse minden dolog önmagát, és ne támadjanak rám a fantázia sötét zugaiból a képes beszéd obszcén alakzatai. Egyik délelőtt megpróbálkoztam a kastélypark tárgyszerű leírásával, de rendre az idealitások kódos terepére tévedtem, így küldetésem ismét kudarcba fulladt. A kertben bóklászva tekintetem végigjártam az arányos testeken, letapogattam zártságukat, áramvonalas, fehér vagy mohától zöldellő felszínüket, de a szemlélődést csak addig élveztem, míg nem tudtam pontosan, mi az, amit nézek. Addig leltem benne örömet, míg a tárgyak tulajdonságai nem váltak külön egymástól, hanem egybefüggő masszaként kavartak az anyag belsejében. Nem akartam semmilyen konkrétumra gondolni, igyekeztem elfelejteni a kategóriákat, csak az előttem álló szobrot akartam nézni, a faragott követ csupasz valójában. Nem szerettem volna tudni, kit hoz közel, ki az, aki már nincs jelen, de egykor ott volt, vagy soha a valóságban nem is létezett. Nem érdekelt,

kinek a rózsaszín, langyos húsát kell beleképzelnem a hideg, élettelen anyagba, hogy előttem megjelenő képe csak mint áttetsző fátyol, pusztá hiány lebegjen. A kastélykertben barangolva folytattam lehetetlennek ígérkező küldetésemet. Kizárni minden előítéletet, lerázni magamról korábbi tapasztalataim igáját, noha ez engedelmes jószágként egy újabb makacs módszer karámjába terelt. Újra és újra megkíséreltem egyszerre jelen lenni, közvetlenül átélni azt, ami számomra valóságosként megmutatkozik, és mégis benne maradni a pozícióban, ahonnan vizsgálat tárgyává tehetem saját észlelésemet. Mindezt anélkül, hogy a ráeszmélés utólagossága kiszakítana a jelenben érzékeimhez tapadó élmények sodrából. De hogy tudnék a jelen pillanatban maradni, és nem utólag visszatekinteni a történetekre, ha óhatatlanul a nyelvvel kell körülírnom mindazt, amit látok, ha egyedi tapasztalataim megnevezésére általános fogalmakat vagyok kénytelen használni? Ebéd után gyakran tettem hosszabb sétákat a kastélyon kívül. Előszeretettel barangoltam a tóparti ösvényeken, élveztem, hogy egyedül vagyok, mégis azt kívántam, bárcsak valaki titokban követne. Úgy éreztem, csak akkor vagyok jelen, ha valaki figyelmével kiténtet, ha felbukkanásával lyukat üt a térben, amin keresztül távolságaim eliramlanak. Akkoriban minden erőmmel azon voltam, hogy megértssem magam. De mint egy fordított Láertész-szemfedő: amit nappal sikerült kibogoznom, azt álmomban újra összecsomóztam. Motívumaim egyre kuszábbá váltak. Míg ébren, mint egy ünnepi vacsora előre eltervezett ültetésrendjében, tudtam, mely névtáblák mögött mely vendégek foglalnak helyet, és mi alapján ültettem őket sorba, addig éjszaka a rend fölborult, és átláthatatlan káoszba fulladt. A vendégek elkezdtek önkényesen elbitorolni egymás helyét, ezzel jókora kavardást okozva a főlszolgáló személyzetnek. A nevek mögött a vendégek állandóan cserélődtek, és csupán alkalmi megegyezés kérdése volt, hogy az, akit az imént Maxnak hívtak, most hirtelen Theodorként mutatkozott-e be. Olykor azonban érezni lehetett valamiféle ősi összetartozást név és vendég között, mintha mindig is ezen a néven ismertük volna, még ha csak futólag is, és mintha föl-fölbukkanó homályos alakként kezdettől fogva része lett volna

a társaságnak, csak azt nem tudtuk pontosan, ki ő valójában, és honnan ismerjük. Megrázkódtatásom hullámokban, utólag érkezett. Szégyelltem magam elragadtatásom miatt, de arról is meg voltam győződve, hogy az őszinte rémület és az együttérzés átalakuláshoz vezet, a fordulat bennem valós felismeréshez. Ugyanakkor tudtam, a zseni művészete nem lehet olyan, ami kiiktatja az értelmet, és csupán az érzelmekre hat, olyan, mely túl olcsón ígér megrendülést. Wagner zenéjét hallgatva gyerekkori szorongásaim jutottak eszembe, mikor álló nap kezemet imára kulcsolva jártam föl-alá a konyhában, és karjaim úgy lógtak le a nyakamból, mint egy hús-vér rózsafüzér. Egy végtelenre nyúlt ima belsejében éltem, melyben kényszeres, nemi jellegű fantáziáim szakadatlan szégyenérzettel töltöttek el. Hajnalban, mikor zaklatott álmomból fölriadtam, a lángoló ég előterében sötétlő fenyők elüszkösödött keresztek voltak a Golgotán. Miből fakad ez a lenyűgözöttség? Mi lehet az, ami oly hatalmas vagy számos, hogy képzelőerőmmel föl nem foghatom, eszemmel mégis képes vagyok elgondolni? A lenyűgözés tárgya én magam vagyok? Vagy vegyük példának egy alma határait. Meddig alma egy alma? Fejben addig forgatom a sárgáspiros, ütődött héjú gyümölcsöt, míg le nem hámlik róla minden esetleges, individuális, kézzel fogható tulajdonsága: nem sárgáspiros, nem is ütődött többé, mintha a képzelet kése addig hámozná, míg ott nem marad csupaszon, önnön lényegeként, akként, amiként minden alma alma.

Szigetszabály

Az elefántborjú ormánya, mint a kisgyermek keze, aki, hogy megismerje a dolgokat, mindent a szájába vesz, határaival körülkeríti őket, így rendezi világát magában be. Szervei még aprók, akár a törpe elefántnak, melynek zsugorodásáért az élettér drasztikus csökkenése felelt. A gyerek teste tehát apró sziget, belsejében epéje, lépe, mája összetöpörödött elefántok. Az elefánt, látjuk, a szinesztézia helye.

A szaglás szerve egyúttal a tapintásé. De, ahol az ormány volt a koponyán, most tátongó hiány: az orrluk és a szemgödör szerepet cseréltek egy évezredekkel ezelőtt fölkapart arcban. Vagy mintha az ormány rugalmas, mozgékony mása volna a parázstól izzó, kihegyezett rúdnak, mellyel kiszúrták a homlok közepén ülő egyetlen Küklopsz-szemet. Az elefánt, mondják, bölcs, nem felejt: mintha már az újszülötté is aggastyán ráncos bőre volna. Még emlékszik rá, mikor egy ősi faj kihalása hósmítosznak adott életet. Az elefánt körülöttünk egyre kisebb sziget. Benne szabály szerint zsugorodunk, mint a máj.

Lanczkor Gábor

Zen

[részletek]

Elhagyom a házat.

Egy orosz versből maradt meg bennem ez a sor,
akár egy fölszívódó varrat.

Sosem olvastam a verset. A tévéből érkezett az üzenet,
egy középkorú vagy idősödő
színész nő megrendüléseként kaptam a sugallatot, hogy kisfiú,
lesz, amit sohasem hagysz el, valami,
aminek nem pusztán egyetlen hasonlata
az egyetlen,
hanem ekként a három másik pólusa is
egy kölcsönös, teljes ki-
oltódásban.

*

Mint az óra
ami nem jár,
de napjában kétszer
a két mutatója
pontos
időt
mutat,
közös
kettőnkben
isten.